

26. 8. 2025

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Mobilizace ozbrojených sil v ČR a postavení odmítačů boje: právní analýza a návrhy legislativních úprav

Vzhledem k bezprecedentní změně evropské bezpečnostní architektury po ruské invazi na Ukrajinu se znovu otevírá otázka, jak by Česká republika čelila případnému vojenskému napadení. Tento článek se nezaměřuje na samotný průběh mobilizace ani organizaci obrany státu, ale pouze na výhradu svědomí – tedy na situaci těch, kteří by po vyhlášení mobilizace odmítli nastoupit k výkonu vojenské služby s odkazem na své náboženské přesvědčení nebo pacifistické postoje. Cílem článku je analyzovat aktuální právní rámec, identifikovat legislativní mezery a zhodnotit přiměřenost stávající úpravy ve světle základních práv jednotlivce na straně jedné a povinnosti bránit vlast na straně druhé.

Ústavní rámec

Článek 15 odst. 1 Listiny základních práv a svobod garantuje svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání. V odst. 3 pak výslovně stanoví, že "Nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo s jeho náboženským vyznáním. Podrobnosti stanoví zákon."

Z uvedeného plyne, že Listina výslovně uznává právo odepřít vojenskou službu z důvodů svědomí nebo náboženského přesvědčení. Toto právo však není absolutní a jeho uplatnění je podmíněno zákonnou úpravou. V praxi to znamená, že je na zákonodárci, aby stanovil, za jakých podmínek a jakým způsobem lze výhradu svědomí uplatnit, a to včetně případných alternativních forem služby.

Klíčové je proto posouzení, jak zákonná úprava s tímto právem nakládá a jaké alternativy nabízí.

Zákonná úprava výhrady svědomí

Branná povinnost je upravena v zákoně č. [585/2004](#) Sb., o branné povinnosti a jejím zajišťování (branný zákon). Klíčovým ustanovením pro otázku výhrady svědomí je § 6 tohoto zákona, který umožňuje vojákovi v záloze odmítnout vykonávat mimořádnou službu z důvodu svědomí nebo náboženského vyznání.

Takové odmítnutí je možné do 15 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o schopnosti vykonávat vojenskou činnou službu (např. po odvodním řízení) nebo do 15 dnů ode dne účinnosti vyhlášení stavu ohrožení státu nebo válečného stavu.

Vojákovi, který takové odmítnutí uplatní, branná povinnost zaniká.^[1] Tento krok však musí být podložen písemným a odůvodněným prohlášením, které obsahuje zákonem stanovené náležitosti a musí být podáno krajskému vojenskému velitelství.

Podle § 6 odst. 4 branného zákona pak osoba, která brannou povinnost odmítla, podléhá v případě válečného stavu pracovní povinnosti podle zákona č. [222/1999](#) Sb., o zajišťování obrany České republiky.

Zásadním nedostatkem branného zákona však je to, že se předestřená úprava vztahuje pouze na vojáky v záloze. Současná legislativa neobsahuje žádné ustanovení, které by upravovalo možnost odmítnout vojenskou službu z důvodu svědomí osobám, které nebyly dosud zařazeny do zálohy a byly by povolány až v době mobilizace. Otázkou pak zůstává, zda lze tyto osoby do zálohy zařadit předem (potažmo po vyhlášení mobilizace), a pokud ano, zda v rámci tohoto procesu mohou výhradu svědomí uplatnit. Absence výslovné úpravy tak vede k závěru, že právní ochrana svědomí těchto osob je nedostatečná a právně nejistá.

Trestněprávní důsledky odmítnutí vojenské služby

Trestní zákoník (dále jen „TZ“) stanoví za vyhýbání se výkonu vojenské služby v době válečného stavu či ohrožení státu několik trestných činů. Typicky se může jednat o trestný čin neuposlechnutí rozkazu (§ 375 TZ), trestný čin zběhnutí (§ 386 TZ), případně o trestný čin maření úkolu úřední osoby z nedbalosti (§ 330 TZ).

To otevírá otázku přiměřenosti. Je legitimní trestněprávně postihovat osobu, která odmítá nastoupit k výkonu vojenské služby výlučně z důvodu svědomí? Lze to považovat za nezbytný zásah do základních práv v demokratické společnosti?

Judikatura Ústavního soudu a ESLP

Ústavní soud se tématem výhrady svědomí v oblasti obrany výslovně zabýval v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/98, kde konstatoval, že „teprve stane-li se výkon vojenské služby zásadním mravním konfliktem vlastního svědomí, může intenzita tohoto vnitřního konfliktu založit ochranu ústavního subjektivního práva svobody svědomí vůči stanoveným zákonným povinnostem.“^[2] Dále v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 42/02 Ústavní soud zdůraznil, že jakékoliv omezení tohoto práva musí být pečlivě zváženo a odůvodněno, aby nedošlo k nepřiměřenému zásahu do základních práv jednotlivce.^[3]

Evropský soud pro lidská práva (např. rozsudek ve věci Bayatyan proti Arménii, č. 23459/03) opakovaně judikuje, že výhrada svědomí spadá pod ochranu článku 9 Evropské úmluvy o lidských právech. ESLP konstatoval, že členské státy jsou povinny zajistit výhradu svědomí vůči vojenské službě, přičemž sice mohou zvolit různé formy její realizace, ale nemohou ji zcela vyloučit ani během krizových stavů, včetně ozbrojeného konfliktu.

Z toho vyplývá, že vyloučení výhrady svědomí v době války bez jakékoliv alternativní služby může být v rozporu s mezinárodními závazky ČR.

Kritické zhodnocení a doporučení de lege ferenda

Současná úprava výhrady svědomí neodpovídá plně ústavním principům ani evropským standardům. Vyloučení možnosti odepřít vojenskou službu v době války pro osoby mimo zálohy a zároveň neexistence jakékoli alternativní (např. zdravotnické nebo logistické) služby, vede k neodůvodněnému zásahu do svobody svědomí.

Lze proto doporučit rozšíření textu § 6 zákona č. [585/2004](#) Sb. tak, aby možnost odmítnutí vojenské služby z důvodu svědomí existovala i pro osoby, které nejsou vojáky v záloze. Zároveň by měla být zavedena alternativní služba (např. v rámci zdravotnictví, civilní ochrany apod.), která by byla realizovatelná i v době válečného stavu. V neposlední řadě by bylo vhodné legislativně zakotvit spravedlivé a individuální posouzení každé výhrady svědomí, nejlépe prostřednictvím k tomu určené komise a s garancí procesních práv.

Závěr

Výhrada svědomí v době ozbrojeného konfliktu představuje jeden z nejcitlivějších střetů mezi základními právy jednotlivce a zájmem státu na jeho obraně. Tento konflikt hodnot nabývá na významu zejména v situaci bezprostřední vojenské hrozby. Judikatura Evropského soudu pro lidská práva, zejména ve věci Bayatyan proti Arménii, ukazuje, že i v době ozbrojeného konfliktu musí být zajištěn určitý standard ochrany svědomí a náboženského přesvědčení. Výluka jakékoli alternativní služby či automatické trestání osob, které vojenský výkon odmítají z hluboce vnitřních důvodů, může vést k porušení článku 9 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Proto je třeba vždy zvažovat, zda právní řád zajišťuje dostatečnou míru ochrany výhrady svědomí i v době krize (aniž by se přitom neúměrně oslabovala schopnost státu zajistit svou obranu). Současná právní úprava v České republice neposkytuje adekvátní rovnováhu mezi těmito hodnotami. Je na zákonodárci, aby garantoval, že výhrada svědomí nezůstane v krizových situacích pouhou deklarací na papíře, ale stane se právem skutečně dostupným, vymahatelným a respektovaným i tehdy, když je to pro stát nejtěžší.

JUDr. Oldřich Řeháček, Ph.D., LL.M.

zástupce vedoucí katedry práva Provozně ekonomické fakulty ČZU

JUDr. Ing. Eva Daniela Cvik, Ph.D. et. Ph.D.

advokátka, odborný asistent a vedoucí katedry práva Provozně ekonomické fakulty ČZU

[1] § 7 písm. d) branného zákona

[2] Viz náleží Ústavního soudu ze dne 3. 2. 1999, sp. zn. Pl. ÚS 19/98.

[3] Viz náleží Ústavního soudu ze dne 26. 3. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 42/02.

Další články:

- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Průlomový postup Ústavního soudu ve věci práva na zákonného soudce a spravedlivý proces](#)
- [Limity přístupu k Ústavnímu soudu při ustanovení procesního opatrovníka](#)
- [Judikatura ÚS ve věci udělování státního občanství](#)
- [Nález Pl. ÚS 2/25: když Ústavní soud dokáže být skutečným ochráncem lidské důstojnosti](#)
- [Mobilizace ozbrojených sil v ČR a postavení odmítačů boje: právní analýza a návrhy legislativních úprav](#)
- [Zákaz změny k horšímu \(reformace in peius\) se neuplatní u nákladových výroků](#)
- [Make Důvodová zpráva great again](#)
- [Nález Ústavního soudu k privilegovanému postavení pohledávek státu v insolvenčním řízení](#)
- [Další „válka“ soudů – tentokrát o tarifní hodnotě ve věcech neoprávněných zásahů do osobnostních práv](#)
- [Pravý souběh funkcí – Ústavní soud vyjasnil otázku kogentních limitů smluvní volnosti](#)